

Το «ΛεΝΕΚΑΖ»

Εισαγωγή

Το Ψηφιακό Λεξικό Νεολογισμών Καζαντζάκη (ΛεΝΕΚΑΖ) αποτελεί ένα πρωτοποριακό εργαλείο και πρόκειται να αποτελέσει έναν εύχρηστο και λειτουργικό ψηφιακό κόμβο αναφοράς τόσο για την ερευνητική όσο και την εκπαιδευτική κοινότητα. Στόχος μας ήταν ο σχεδιασμός και η δημιουργία ενός εξειδικευμένου/ειδικού λεξικού (specialized dictionary) με τους ποιητικούς καζαντζακικούς νεολογισμούς, ελλείπει παρόμοιων λεξικών παλαιότερων και νεότερων ελλήνων συγγραφέων, προκειμένου να αποτελέσει χρηστικό εργαλείο, αλλά και πρότυπο ανάπτυξης παρόμοιων λογοτεχνικών λεξικών.

Μακροδομή

Η μακροδομή περιλαμβάνει περίπου 5.000 λήμματα, τα οποία είναι ταξινομημένα κατά απόλυτη αλφαβητική σειρά. Ο συνολικός αριθμός των λημμάτων αποτελείται από δύο βασικές κατηγορίες, (α) αυτή των ρηματικών τύπων (ρήματα, μετοχές) και (β) των ονοματικών τύπων (ουσιαστικά, επίθετα), καθώς και από μία τρίτη κατηγορία (γ) αυτή των επιρρημάτων. Ο προσδιορισμός των λεξικών τύπων ως προς τα μέρη του λόγου έγινε σύμφωνα με τη λειτουργία τους μέσα στο λογοτεχνικό περιβάλλον στο οποίο βρίσκονται.

Τα λήμματα αποτελούν το σύνολο των τύπων λέξεων που συλλέχθηκαν μέσα από την *Οδύσσεια* (1938) του Νίκου Καζαντζάκη με τη διαδικασία της ανάγνωσης λέξη προς λέξη και είναι μορφολογικοί σχηματισμοί, οι οποίοι δεν εντοπίστηκαν σε κάποιο από τα βασικά λεξικά της Κοινής Νέας Ελληνικής. Ο λεξικογραφικός έλεγχος έγινε αρχικά στο *Λεξικόν της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* (1933) της Πρωίας, το *Μέγα λεξικόν όλης της ελληνικής γλώσσας* (1964) του Δ. Δημητράκου, το *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής* (1998) του Μ. Τριανταφυλλίδη και το *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* (2005) του Γ. Μπαμπινιώτη και στη συνέχεια στο *Λεξικόν της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* (1971) του Ι. Σταματάκου, το *Νέο ελληνικό λεξικό της σύγχρονης δημοτικής γλώσσας* (1995) του Ε. Κριαρά, το *Χρηστικό λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας* (2014) του Χ. Χαραλαμπίκη (Ακαδημίας Αθηνών). Τέλος, το σύνολο των λημμάτων ελέγχθηκε και στο Αρχείο του Κέντρου Ερεύνης των Νεοελληνικών Διαλέκτων και Ιδιωμάτων – Ι.Λ.Ν.Ε. της Ακαδημίας Αθηνών.

Κατά συνέπεια, θεωρούμε ότι αποτελούν μη κωδικοποιημένες λέξεις, οι οποίες δεν έχουν καταγραφεί σε αυτά τα λεξικά, ή, με άλλα λόγια, λέξεις που δεν έχουν ενσωματωθεί στο δυναμικό του λεξιλογίου της νέας ελληνικής γλώσσας και δεν έχουν καθιερωθεί στην καθημερινή ομιλία. Επομένως, τα λήμματα του συγκεκριμένου λεξικού αποτελούν μια μορφή νεολογισμών (neologisms), αφού είναι αθησαύριστες λέξεις (undictionaried words), στην κατηγορία των νεολογισμών είναι δυνατόν να ανήκει κάθε είδους άγνωστη λέξη, την οποία συναντά ένας αναγνώστης σε ένα κείμενο (λογοτεχνικό ή μη) παλαιότερων εποχών.

Μικροδομή

Η μικροδομή εμπεριέχει τη λεπτομερή περιγραφή των λεξικογραφικών πληροφοριών του λήμματος, οι οποίες διακρίνονται σε δέκα μέρη και είναι: (1) το λήμμα, (2) το μέρος του λόγου, (3) το ερμηνευμα, (4) η μορφολογική ανάλυση, (5) η συχνότητα εμφάνισης, (6) ο τύπος της λέξης, (7) η θέση, (8) το συγκείμενο, (9) ο κωδικός και (10) η αγγλική μετάφραση του λήμματος.

λήμμα [1]

[2] (μέρος του λόγου)

ερμηνευμα [3]

[μορφολογική ανάλυση] [4]

βλ. και: πιθανή παραπομπή σε άλλο λήμμα του λεξικού

[5] συχνότητα εμφάνισης μέσα στο ποίημα

λεκτικός τύπος [6]

[7] ΕΡΓΟ ΡΑΨΩΔΙΑ ΣΤΙΧΟΣ

στίχος που εμφανίζεται ο λεκτικός τύπος [8]

[9] ΚΩΔΙΚΟΣ [ΕΡΓΟ.ΡΑΨ.ΣΤΙΧ]

αγγλ. απόδοση από τον Kimon Friar [10]

Πιο συγκεκριμένα, οι πληροφορίες που παρέχονται σε κάθε λήμμα-λέξη είναι:

- (1) Λήμμα ή κύριο λήμμα ή λέξη-κεφαλή (lemma or headword), που αποτελεί τον βασικό ή κανονικό τύπο της λέξης και είναι με έντονη γραφή (bold).
- (2) Μέρος του λόγου (part of speech), που ανήκει ο τύπος λέξης, σύμφωνα με το συγκεκριμένο λήμμα.
- (3) Ερμηνευμα (explanation), που είναι η σημασία/ερμηνεία του λήμματος.
- (4) Μορφολογική ανάλυση (morphological analysis), που είναι η ανάλυση του λήμματος στα μορφολογικά συστατικά του και είναι με πλάγια γραφή (italics).
- (5) Συχνότητα εμφάνισης (frequency), που αποτελεί τον αριθμό συχνότητας εμφάνισης του λέξης μέσα στο ποίημα.
- (6) Λεκτικός τύπος ή τύπος της λέξης (word-form), όπως αυτός βρέθηκε μέσα στην *Οδύσσεια* του Καζαντζάκη.
- (7) Θέση (position), που είναι το ακριβές σημείο εμφάνισης της λέξης. Η περιγραφή Έργο (work) αναφέρεται στην *Οδύσσεια*. Η περιγραφή Ραψωδία (rhapsody) αναφέρεται στο σημείο μέσα στο ποίημα που βρίσκεται ο συγκεκριμένος τύπος λέξης, σύμφωνα με το καθορισμένο παράδειγμα, αναγράφοντας το γράμμα της ραψωδίας από το Α έως το Ω, ενώ η περιγραφή Στίχος (line) στην αριθμημένη γραμμή της κάθε ραψωδίας μέσα στο ποίημα που βρίσκεται ο συγκεκριμένος τύπος λέξης, σύμφωνα με το καθορισμένο παράδειγμα.
- (8) Συγκείμενο (context), το οποίο είναι το περιβάλλον κείμενο ή περικείμενο ή τα συμφραζόμενα, που βρίσκεται ενσωματωμένος ο συγκεκριμένος τύπος λέξης σε επίπεδο ενός μετρικού στίχου.

(9) Κωδικός (code), ο οποίος είναι η κωδικοποίηση για την άμεση διασύνδεση του λεξικού τύπου με τον συγκεκριμένο στίχο μέσα στο υπόλοιπο ποίημα. Η κωδικοποίηση γίνεται σε λατινικό αλφάβητο και με τον ακόλουθο σχηματισμό: ΕΡΓΟ.ΡΑΨ.ΣΤΙΧ. Το πρώτο μέρος σηματοδοτεί το έργο με την ένδειξη ΟΔΙ., το δεύτερο μέρος τη ραψωδία με μια ένδειξη I-XXIV (ένα έως είκοσι τέσσερα σε λατινικούς αριθμούς) και το τρίτο μέρος τον στίχο με την ένδειξη σε αραβικούς αριθμούς (1, 2, 3, 4, 5 κ.ο.κ).

(10) Αγγλική μετάφραση (english translation), που είναι η απόδοση του λήμματος στην αγγλική έκδοση της *Οδύσσειας* του Νίκου Καζαντζάκη από τον Kimon Friar (1958).

Δημοσιεύσεις:

– [Αρχές για τη δημιουργία ενός εξειδικευμένου λεξικού για ποιητικούς νεολογισμούς: μελέτη περίπτωσης στην ΟΔΥΣΣΕΙΑ του Νίκου Καζαντζάκη](#) (XIX EURALEX Congress, 2021: 783-792)

– Pedagogical aspects using a digital dictionary of poetic neologisms (ISTAL25, 2024: 000-000)

– Σημασιολογική προσέγγιση των λεξικών συνθετικών -νους και -μυαλος μέσω του ψηφιακού λεξικού στην ποίηση του Ν. Καζαντζάκη (AMGL43, 2024: 000-000)